Eduskunnan lakivaliokunta
HE 143/2022 vp

ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi

Ensi ja turvakotien liitto on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka sääntömääräinen yhteiskunnallinen tehtävä on puolustaa lapsen etua, turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin ja turvalliseen kehitykseen, tukea vanhemmuutta sekä ehkäistä perheväkivaltaa.

Ensi- ja turvakotien liitto kiittää mahdollisuudesta lausua tästä hallituksen esityksestä. Ensi- ja turvakotien liitolla on myös ollut edustus työryhmässä, jonka raporttiin hallituksen esitys pohjautuu.

Suomi on ratifioinut Istanbulin sopimuksen eli Euroopan Neuvoston yleissopimuksen naisiin väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Sopimus astui Suomessa voimaan elokuussa 2015. Historiallinen sopimus laajentaa valtioiden oikeudellisesti sitovia velvoitteita väkivallan ehkäisemisestä, väkivallan vastaisen työn koordinoinnista ja uhrien auttamisesta. Sopimus velvoittaa Suomea ja valtion on osoitettava, että Istanbulin sopimuksen kattama väkivalta otetaan Suomessa vakavasti laatimalla sopimuksen edellyttämään väkivallan vastaiseen työhön tarvittavat säädökset ja osoittamalla niiden toimeenpanoon resurssit.

Esitys lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi vastaa Istanbulin sopimuksen velvoitteisiin. Ensi- ja turvakotien liitto pitää esitystä erittäin tarpeellisena ja kannatettavana.

Esitys poistaa lähestymiskiellon hakemisen ja myöntämisen esteitä:

- Viimeisen seitsemän vuoden ajan lähestymiskiellon hakija on joutunut hakiessaan ottamaan riskin siitä, että hänelle lankeaa 270 € oikeudenkäyntimaksu maksettavaksi, jos hakemus hylätään. Pienituloisia on paljon, ja hyvin toimeen tulevillakin talous joutuu usein erossa tiukalle. Esitys tuomioistuinlain muuttamisesta niin, että lähestymiskieltohakemus on aina hakijalle maksuton, poistaa tämän lähestymiskiellon hakemisen esteen.
- Esitys antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden määrätä vakavimmissa tapauksissa lähestymiskiellon hakijalle oikeudenkäyntiavustajan. Lähestymiskiellon hakemukset tehdään usein ilman avustajaa, ja käräjäoikeus joutuu siksi täydennyttämään hakemuksia. Avustajan kanssa hakija saa tehtyä hakemuksen vaatiman todistelun asianmukaisesti, mikä on erityisen tärkeää silloin, kun hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos.

Esitys lisää lähestymiskiellon tosiasiallista suojausvaikutusta korjaamalla useita epäkohtia, jotka tähän asti ovat heikentäneet lähestymiskiellon toimivuutta ja sitä kautta sen merkitystä:

- Vaikka lähestymiskiellon hakemisen tilanteessa väkivaltatilanne on usein akuutti tai herkkä eskaloitumaan, on heti voimaan tulevia väliaikaisia lähestymiskieltoja määrätty hyvin vähän. Esityksen mukainen velvoite poliisille määrätä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan edistää uhrin suojelemista tilanteissa, jossa turvan tarve on ilmeinen, mutta hän ei esim. peloltaan tai sekavassa

tilassa itse kykene kieltoa hakemaan. Myös se, että aloite ja päätös lähestymiskiellon hakemisesta tai määräämisestä tulee viranomaiselta eikä uhrilta, vähentää riskiä siihen, että tekijä kostaa uhrille lähestymiskiellon hakemisen.

- Lähestymiskieltomääräykset ovat aiemmin sallineet kieltoon määrätyn olemaan yhteydessä kiellolla suojattuun, silloin kun kysymys on yhteisten lasten asioista. Määräykset ovat usein olleet varsin epämääräisiä ja väljiä, mikä on mahdollistanut henkisen väkivallan ja vainon jatkumisen lähestymiskieltomääräyksestä huolimatta. Esitetty yhteydenpidon ehtojen tiukentaminen parantaa kiellolla suojatun turvallisuutta, kun ennakoitavat yhteydenotot, kuten tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopiminen, olisivat jatkossa selkeästi kiellettyjä.
- Keskeinen lähestymiskiellon pulma on ollut se, ettei kiellon rikkomisesta käytännössä seuraa mitään, tai ainakin se on vaatinut kiellolta suojatulta paljon todisteiden keräämistä ja pitkien oikeudenkäyntien odottelua silloin, kun väkivallan uhka on akuutti. Esitetty kiellon rikkomisen käsittely nopeutettuna ja mahdollisuus sähköiseen valvontaan uhkaavissa tilanteissa, jossa pelkkä kielto ei auta, ovat merkittäviä lähestymiskiellon tehoa lisääviä parannuksia.
- Lähestymiskielto on aina määräaikainen ja siis väliaikainen ratkaisu väkivaltatilanteeseen. Esityksen velvoite ohjata väkivallan uhrit ja tekijät tukipalveluihin on erittäin tärkeä. Lähestymiskiellolla voidaan estää väkivallan jatkuminen määräajaksi, mutta väkivallan loppuminen edellyttää sitä, että tekijää autetaan muuttamaan käyttäytymistään ja uhria rakentamaan turvallista elämää sekä selviytymään koetusta väkivallasta tai sen uhasta. Sote-uudistuksen yhteydessä on varmistettava palvelujen – myös järjestöjen – rahoitus, jotta on palveluja mihin ohjata.

Vaikka esitys korjaa paljon, se myös jättää edelleen korjattavaa. On hyvä, että ehdotuksessa rajataan ja selkeytetään yhteydenpitoa lapsen asioissa lähestymiskiellon aikana. Esitykseen on myös lisätty lausuntokierroksen jälkeen erittäin tärkeää pohdintaa lapsen asemasta ja esityksen vaikutuksista lapsiin. **Lapsen aseman parantaminen vaatii kuitenkin vielä lisätöitä.** Olennaisen tärkeää pohtia lapsen näkökulmaa eli sitä, mihin tilanteeseen lapsi joutuu, kun lähestymiskielto määrätään lähivanhemmalle, mutta lapsi itse jatkaa kiellolla määrätyn tapaamista. Onko lapsen ja väkivallan tekijän tapaaminen turvallista, jos lapsi on altistunut vanhempien väliselle väkivallalle? On tarkkaan mietittävä, onko tapaaminen lapsen edun mukaista, sillä lapsi voi helposti joutua traumatisoivaan ja ahdistavaan tilanteeseen, myös välikäteen: kieltoon määrätty voi yrittää käyttää lasta ikään kuin informanttina. Tämä on paitsi haitallista lapselle, myös lapsen käyttämistä väkivallan välikappaleena.

Esityksessä todetaan, että vain vanhemman suojaksi määrätyllä lähestymiskiellolla ei ole oikeudellisia vaikutuksia kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon tai tapaamisoikeuteen – ja todetaan, ettei tästä peruslinjauksesta ole syytä luopua, koska lähestymiskieltoasiassa ei ole mahdollista tutkia lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta lapsenhuoltolain edellyttämällä tavalla. Se mainitaan, että lähestymiskielto on kuitenkin otettava yhtenä seikkana huomioon arvioitaessa lapsen huollon ja tapaamisoikeuden järjestämistä lapsen edun mukaisesti, ja että ratkaisua tehtäessä on otettava huomioon velvoite suojella lasta väkivallalta, johon sisältyy velvoite suojella lasta myös puolisoiden väliseltä, lapseen suoraan kohdistumattomalta väkivallalta. **Ensi- ja turvakotien liitto katsoo, että tämän toteutumiseksi tulisi vähimmäisvaatimuksena kuitenkin olla tiedon välittäminen lähestymiskieltomääräyksestä huolto- ja tapaamisoikeusselvitystä ja päätöksiä tekeville viranomaisille. Lisäksi huolto- ja tapaamissopimus tulisi tämän jälkeen tarkistaa olemaan lähestymiskiellon kanssa yhdenmukainen.**

Ehdotuksessa riskienarviointi ja turvasuunnitelma on nostettu esiin, mutta ei lakitekstiin. Jotta ehdotus tosiasiallisesti toteutuisi, on toimeenpanossa syytä panostaa riskienarvioinnin yhdenmukaisuuteen ja kattavuuteen koko maassa. Tämä edellyttää myös resursseja toteuttamiseen.

Turvallisuutta parantavat toimenpiteet vaativat toteutuakseen vielä lisäohjeistuksia, turvasuunnitelman systemaattista ulottamista myös kodin turvallisuuden lisäämisen kartoittamiseen ja resursseja turvalaitteisiin ym. Väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisy vaatii konkreettisia toimenpiteitä kiellolla suojattavan turvaksi. Myös kiellolla suojattavalle annettava selkeä informaatio siitä, miten häntä autetaan, jos lähestymiskielto ei auta, on tärkeä turvallisuuden tunnetta lisäävä toimenpide.

Helsingissä 3.10.2022

Ensi- ja turvakotien liitto

Sari Laaksonen
kehitysjohtaja